

який укладений на визначений сторонами строк. Стаття 764 ЦК України передбачає можливість автоматичної пролонгації договору на той випадок, коли наймач продовжує користуватися майном після закінчення строку договору найму, а наймодавець не заперечує цьому і не вимагає повернення майна протягом одного місяця після того як строк дії договору закінчився.

Наведені вище аргументи прямо та опосередковано доводять, що умова про строк користування майном є необхідною умовою договору найму, адже вона в поєднанні з іншими ознаками цього договору виражає природу та особливості відносин найму. Саме тому, а не з причини законодавчого закріплення можливості укладання договору найму на невизначений строк, умову про строк договору найму слід віднести в ранг його істотних умов.

Використані джерела:

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т.–2-е вид., перероб. і доп. / За ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Лутця. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Т. II.
2. Цивільне право України: Підручник: У 2 т. / Борисова В.І. (кер. авт. кол.), Баранова Л.М. Жисінкова В.І та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.І. Яроцького. — К.: Юрінком Інтер, 2004.
3. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга вторая: Договоры о передаче имущества. Изд. 3-е, стереотипное. — М.: «Статут», 2001.
4. Гражданское право: В 2 т. Том II. Полутом I: Учебник / Отв. ред. проф. Е.А. Суханов. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Издательство БЕК, 2002.
5. Мейер Д.И. Русское гражданское право. Ч.2 (по изданию 1902 г.). М., 1997.

Т. М. Карнаух
старший викладач кафедри галузевих правових наук
Національного університету «Києво-Могилянська академія»,
Київ, Україна

НЕПРЯМІ ПОЗОВИ: СУТНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ

Активний розвиток приватного права зумовлює необхідність розширення приватноправових засобів захисту, до яких відноситься перш за все можливість звернення за захистом до суду шляхом подання позовів. Загальноприйнятою у науці цивільного процесуального права є класифікація позовів за їх предметом та за матеріально-правовим критерієм. Однак у зв'язку з можливістю судового захисту різноманітних інтересів виникає необхідність здійснення класифікації позовів ще за одним критерієм – за характером інтересів, що захищаються [3, с. 52]. За цією ознакою позови поділяють на особисті, позови на захист публічних та державних інтересів, на захист прав інших осіб, на захист невизначеного кола осіб та непрямі позови.

Предметом нашого розгляду є окремі аспекти останнього виду позовів. Особливість непрямих позовів полягає в тому, що позивачі захищають свої інтереси, але роблять це не прямо, а опосередковано. Найбільш характерною сферою застосування непрямих позовів є сфера корпоративних відносин. Непрямий позов пред'являється акціонером на захист інтересів акціонерного товариства, яке понесло збитки внаслідок неправомірних дій його посадових осіб. Однак у кінцевому рахунку акціонери захищають і власні інтереси, оскільки після відшкодування збитків чи повернення неправомірно відчуженого майна збільшуються активи акціонерного товариства, може підвищитися ринкова вартість його акцій.

Непрямі позови характеризуються специфічним суб'єктним складом спірних матеріально-правових відносин та процесуально-правових відносин, що виникають а них. Прямі матеріально-правова вимога належить акціонерному товариству, яке є вигодонабувачем за позовом та на користь якого стягується присудження. Суб'єктом, зобов'язаним відшкодувати заподіяні збитки, виступає посадова особа товариства. Право на позов надане учасникам юридичної особи, які розглядаються в якості позивачів. Відповідачами виступають або посадові особи товариства, які заподіяли збитки, або особи, які С сторонами оспорюваного правочину.

Концепція непрямого позову виникла з практики англійського траста довірчого управління чужим майном, яке покладається на менеджерів, що повинні діяти найбільш ефективно в інтересах власників майна. Цей же принцип лежить і в основі діяльності акціонерного товариства. Однак інколи менеджери діють у власних інтересах, а не в інтересах акціонерів. Такі конфлікти і є причиною застосування непрямих позовів як правового засобу впливу акціонерів на посадовців корпорацій [3, с. 53].

Можливість пред'явлення непрямих позовів передбачена законодавством багатьох країн світу, зокрема: США, Німеччини, Франції, Росії. На жаль, чинне законодавство України права акціонерів на звернення до суду за захистом інтересів акціонерного товариства не передбачає. Хоча ч. 4 ст. 23 Закону України «Про господарські товариства» і закріплює відповідальність посадових осіб за заподіяну товариству шкоду.

Враховуючи непоодинокі випадки зловживання посадовими особами господарських товариств та/або вчинення ними правочинів, що суперечать як інтересам товариств, так і їх учасників, останні намагаються захистити інтереси товариств (та опосередковано свої інтереси) шляхом подання позовів до суду. Однак судові органи у задоволенні таких позовів відмовляють, посилаючись на відсутність у учасників товариств наданого законом права на звернення до судів з подібними позовами [2].

Знаковим стало рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення окремих положень ч. 1 ст. 4 ЦПК України від 01.12.2004р. № 18-рп/2004 (справа про охоронюваний законом інтерес). Як зазначено в абз. 2 в. 2 рішення, охоронювані законом інтереси акціонерного товариства не можуть вважатися тотожними простій сукупності індивідуальних охоронюваних законом інтересів його акціонерів. Л тому відповідно до ч. 1 ст. 4 ЦПК України 1963 р. (чинного на момент розгляду справи) «акціонер може захищати свої безпосередні права чи охоронювані законом інтереси шляхом звернення до суду у випадку їх порушення...».

Аналогічну позицію зайняв і Вищий господарський суд України, який у п.п. 2.2.1 своїх Рекомендацій № 04-5/14 від 28.12.2007р. зазначив, що законодавством не передбачено право акціонера звертатися до суду за захистом прав акціонерного товариства, крім випадків, коли він уповноважений на це відповідним товариством, або якщо таке право надається йому статутом. Відсутність уповноваження може бути підставою для відмови у задоволенні позову [1]. Таким чином, акціонер вправі виступати на захист прав та інтересів товариства тільки в якості представника, подаючи позов від імені і за дорученням самого акціонерного товариства.

Такий стан речей не сприяє ефективному захисту інтересів акціонерів, оскільки досить важко уявити ситуацію, коли посадові особи товариства, що зловживають своїми правами, нададуть повноваження на пред'явлення позовів для захисту інтересів товариств від їх власних неправомірних дій. На даний час акціонери можуть подати позов до посадових осіб товариства про стягнення збитків чи про визнання недійсними укладених правочинів тільки після їх звільнення з займаних посад. А цей процес, як відомо, потребує значного часу, часто пов'язаний з тривалими судовими розглядами.

Ситуацію на краще покликаний змінити Закон України «Про акціонерні товариства» № 514-VI від 17.09.2008р. Цим актом (ч. 2 ст. 72) нарешті на законодавчому рівні закріплено право будь-якого з акціонерів вимагати визнання судом недійсним правочину, щодо вчинення якого є заінтересованість, укладеного акціонерним товариством з юридичною особою, всі акції (частки, паї) якої належать особі, заінтересованій у вчиненні товариством правочину, та/або її афілійованим особам, у разі недотримання вимог, передбачених статтею 71 цього закону, а також відшкодування збитків та/або моральної шкоди.

На жаль, законодавець обмежив можливості акціонерів подавати позов на захист інтересів акціонерних товариств і (опосередковано своїх інтересів) лише одним випадком. Хоча, на нашу думку, Закон України «Про акціонерні товариства», а також і Закон «Про господарські товариства» варто доповнити, надавши акціонерам (учасникам) право звертатися до суду, наприклад, і позовами до посадових осіб про відшкодування збитків, про визнання недійсними значних правочинів.

Впевнені, що впровадження інституту непрямих позовів для захисту інтересів господарських товариств та їх учасників є давно назрілим і потребує законодавчого забезпечення шляхом закріплення права на подання відповідного позову в нормах матеріального права, а також особливостей процедури розгляду непрямого позову в нормах процесуального права.

Використані джерела:

1. Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин: Рекомендації Вищою господарського суду України № 04-5/14 від 28-12.2007р. - "Вісник господарського судочинства". — 2008. — № 1. — С.22.
2. Практика розгляду судами корпоративних спорів // [Електронний ресурс]. — Режим доступу. www.scourt.gov.ua
3. Н. Яркое. Косвенные иски: проблемы теории и практики Корпоративный юрист 2007 № 11 С.52-58.

А. П. Касьянич

студентка Института государственного управления
Академии управления при Президенте Республики Беларусь,
Минск, Республика Беларусь

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПРИВАТИЗАЦИИ ЖИЛЫХ ПОМЕЩЕНИЙ ГОСУДАРСТВЕННОГО ЖИЛИЩНОГО ФОНДА: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В УКРАИНЕ, РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ И РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

В соответствии со статьей 1 Закона Украины «О приватизации государственного жилищного фонда», приватизация государственного жилищного фонда (далее — приватизация) — это отчуждение квартир (домов), комнат в квартирах и одноквартирных домах, где проживают два и более нанимателей, и относящихся к ним хозяйственных сооружений и помещений (подвалов, сараев и т. п.) государственного жилищного фонда в пользу граждан Украины.

Согласно статье 1 Закона Республики Беларусь от 16 апреля 1992 г. № 1593-ХІІ «О приватизации жилищного фонда в Республике Беларусь», под приватизацией жилищного фонда понимается приобретение в собственность занимаемых гражданами жилых помещений государственного жилищного фонда.

На основании статьи 1 Закона РФ от 4 июля 1991 г. № 1541-І «О приватизации жилищного фонда в Российской Федерации», приватизация жилых помещений — бесплатная передача в собственность граждан Российской Федерации на добровольной основе занимаемых ими жилых помещений в государственном и муниципальном жилищном фонде, а для граждан Российской Федерации, забронировавших занимаемые жилые помещения, — по месту бронирования жилых помещений.

Анализируя приведенные выше подходы к определению термина приватизация государственного жилищного фонда в законодательстве Украины, Республики Беларусь и Российской Федерации, можно выделить определенные критерии их разграничения.

Во-первых, по способу приватизации жилого помещения. Так, статья первая Закона РФ закрепляет, что приватизация государственного жилищного фонда в РФ осуществляется исключительно на бесплатной основе. Данное положение, на наш взгляд, порождает в определенной степени неравенство прав граждан [2].

Например, если гражданину с составом семьи один человек по договору найма жилого помещения государственного жилищного фонда принадлежало жилое помещение размером 50 кв. метров и гражданину с составом семьи два человека принадлежало по договору найма жилое помещение такого же размера, то приватизировать данные жилые помещения они будут на одинаковых условиях, т.е. безвозмездно [1].

В соответствии со статьей 9 Закона Республики Беларусь, приватизация жилищного фонда в Республике Беларусь осуществляется на возмездной, безвозмездной и смешанной основе [3, с. 17].

На основании статьи 10 Закона, безвозмездная приватизация осуществляется путем наделения жилищной квотой в денежной форме граждан Республики Беларусь. Денежная жилищная квота — это стоимостной эквивалент жилья, передаваемого гражданам Республики Беларусь безвозмездно, который определяется отношением остаточной стоимости объектов